

Landskap: Skåne Upptecknat av: Erante Ståhle
 Härad: N. Åsbo Adress: Perstorp, Bjärstorp
 Socken: Perstorp m. fl. Berättat av: olika personer; se uppt. s. 1-7
 Uppteckningsår: 1948. Född år ..... i .....

"Julasmälla" s. 1-2.
Lysten och "lydesbajm" s. 3-5.
Gå runt åkrarna. s. 6-7

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR M. 10735:1,

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Julbruk. "julasmälla"

Det var förr brukligt att "sjuda julasmälla" för sina grannar, särskilt var ungdomen be-
given på detta. Man använde därvid ^{red}skjut-
vapen som kunde uppbringas, gamla flint-
fåspistoler, mynningsladdare och de små
s. k. pufferbarra, huvudsak var att de föt-
te mycket krut och mycken förladdning,
så smällarna blev kraftiga. Ursprungli-
gen var det mest julaftan det skjöts, man
"skåd eng julen" - däremot särskild nyårs-
salut var ej allmän just här på orten. Jul-
dagen, som hölls i särskild helg, då var och
en höll sig stilla hemma efter bevisad "otte-
säg", var det ej passande att skjuta. Den
skjutande svög sig varligt fram till bonings-
huset och smet efter skottets lossande bak
kruten. Det hörde till att han skulle infångas,

ACC. N:R M.1.0735 2.

samt försas in och trakteras med uögot, i
regel var det med en sup eller två med
lämpligt tilltugg. Blev han ej fångad efter
första skottet kom snart det andra. Det
var i regel grannpojkar som stod för skjut-
andet, och bruket var i möttlig skala, ett
stort nöje för oss ungdomar, och även de
äldre uppskattade det som en bevisbe-
visning som vederfarits huset. Men såväl
denna som en del andra högtids sedvänjor
kommo med tiden alldeles ur bruk på
landsbygden. Till detta bidrog nog de
tidvis uppblåsande religiösa väckelser-
na kraftigt. Mindre supighet blev det
och kanske en del annat fullt trängdes åt
sidan med dessa väckelser, men en del tre-
liga bruk och mycket oskyldig glädje
beröfvades därigenom både unga och gamla.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Folktrö. "Lyde o lydestajns."

Det var många sätt värpa en havande kvinna kunde räka illa ut, så hennes foster omade bort efter födseln kunde befinna s ha s. v. lyte. Bland märktes det ej förrän se vare. Speciellt var första hälften av graviditeten vansklig. Somliga påstodo dock att det bara var två månader, andra åter de tre första, som voro riskabla. Ett stort förhållningsregler fanns för de havande att iakttaga. Bland vilka kan anföras: att inte kika i dörrspringor eller nyckelhål, ty då blev barnet skett eller vindöggt, att inte se dödad hare vars nos ej var avskuren, ej heller se en yxa fasthuggen i vedkubben, ty då blev barnet harmynt, fick "har-sköt-allsä", att inte se på något uppträdde av s. v. kängjantare ty då fick barnet fallandesjuka eller också dödsjuka, att inte hämma göten, ty då blev

ACC. N:R M.1.0735:4

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

barnet stamt, att inte hämma tuppen, ty d.²
blev barnet stannare, att inte se ett l.k. att
inte se ett djur i dedsrycksinger, att inte
bli skrömd av eld, ty d.^o fick barnet eldsmärke
i ansikte eller onnorstödes, att ingon kastade
nigst på en havande, ty d.^o kunde barnets
lemmar bli förtvinade, o. s. v. i all oändlighet.
Var olyckan bänd, kunde dock de flesta lyten
botas genom olika medel. Ett särskilt radikalt
sådant, var det s. k. "lydesbajnet", som nogga till-
varetaggs när någon kokade pressylta på gris-
hudad. Det botade många "lyden". Men det
var nogga med användandet. Det skulle ingos tor-
kas kört, så det blev sprött, varefter det queds
till pulver som i någon sorts mat ingavs den
sjuke. Detta skulle utföras så att han inte visste
om det, ej heller skulle han någon sin anförtros
stjärden, ty då kom lytet tillbaka, sju gånger

ACC. NR M.10735:5.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

värre och var då i regel obotligt. Det var
och så nog med dem som utförde boständet,
det skulle vara några som med stättskaps-
eller kärleksbond var föstad vid den sjuka,
om mor eller mormor var det bästa tänkbara
sedan kom gudmor, men även make eller
make giet om, om lytet varat så länge.

Sjöt har jag visst haft något lyte, vad
eller vem som botat det, liksom jag aldrig vet,
missstänker dock att mycket störstör.

Egendomligt nog tvingades jag iakttaga hur
en 25-åring epileptiska anfäll och 18-åring
långvariga sängvårdning försvarar alldeles
omedelbart efter en dylikt skrockkur.
Till fall där mer än en läkare gått bet. Vad
som östadskom bot härvidlag, kan jag ej ens
gissa. Bifogar ett dylikt ben som kuriositet.

Att gå "agra gang".

Lade redan på 1890-talet märka till ett bruk bland den jordbrukande allmogon, som senare blev klart för mig vara rester av någon äldre rit, möjligen upptaget av präster och munkar, men troligen av äldre art än så.

När brödsöden höll på att matas i ären, tog sig gärna hvar fadern ledigt någon lördags- eller söndags-förmiddag för att gå runt åkrarna, och då skulle alltid hustrun vara med, vilket denna ej gärna underlät heller, även om samsjån annars mellan de båda kunde vara si och så. De sade sig sedan ha gått "agra gangen", vilket var något mer, än fast se hur söden artade sig. "De e ed gammelt gott bruk" och "de kan ju allri skada", hette det själva meningarna vilte de aldrig ut med, kanske det för en del var drakelt också. Men några visste och gav besked: annars rånatar säen dötled och

ACC. N:R M. 10735:7.

även det att "de känne va bra för hvegor-ua
ausse." Alltså en växelverkande rit-riktad till
fruktbarhetens gud. Eller gudinnan.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV